

KRISTEL BEVENS,
MELISSA VANBESELAERE
EN SABINE DE
VALCK*

Vijf jaar justitiehuisen: een rondetafelgesprek¹

INLEIDING

In 2004 is het precies vijf jaar geleden dat de wet op de justitiehuisen verscheen in het Belgisch Staatsblad². Dit had een grote reorganisatie van het parajustitiële landschap tot gevolg. In de wet vinden we onder andere een aantal basisopdrachten van de justitiehuisen terug, namelijk (1) eerstelijnswerk, (2) slachtofferonthaal, (3) strafrechtelijke opdrachten naar aanleiding van de voorlopige en voorwaardelijke invrijheidstelling, de wet op het sociaal verweer, de probatie en dienstverlening, vrijheid onder voorwaarden in het kader van de wet op de voorlopige hechtenis, bemiddeling in strafzaken en (4) burgerrechtelijke opdrachten in het kader van het gezag over en recht op persoonlijk contact met minderjarige kinderen, voornamelijk in geval van echtelijke moeilijkheden of bij echtscheidingen. In het KB van 13 juni 1999³ vinden we een verdere omschrijving van de opdrachten van de justitiehuisen: (1) voorlichting, toezicht en justitiële begeleiding in het kader van slachtofferonthaal, dader-slachtofferbemiddeling, daderbegeleiding en burgerrechtelijke opdrachten, (2) onthaal, informatie- en adviesverlening aan de gebruikers en eventuele doorverwijzing naar de bevoegde instanties, (3) structureren en bevorderen van de samenwerking en het overleg met de verschillende actoren in en om justitie, (4) coördinatie, promotie en bekendmaking van initiatieven rond alternatieve geschillenbeslechting en alternatieve maatregelen en straffen en (5) ter beschikking stellen van lokalen voor het organiseren van de juridische eerstelijnsbijstand door de advocaten.

De oprichting van de justitiehuisen ging niet alleen gepaard met een gevoelige uitbreiding van het personeelskader, maar er werden ook nieuwe functies⁴ en organen⁵ gecreëerd; maatschappelijk assistenten en probatieassistenten werden justitieassistenten, bestaande diensten werden gegroepeerd en nieuwe opdrachten werden toegewezen⁶

De deelredactie Strafvuitvoering en justitiële hulpverlening greep het vijfjarig bestaan van de justitiehuisen aan om terug te blikken op de afgelopen periode. Via een rondetafelgesprek met direct betrokkenen reflecteerden we over de veranderingen die al dan niet op gang gebracht zijn.

METHODOLOGIE

De doelstelling van het rondetafelgesprek is om de verschillende betrokken partners uit het justitiële en parajustitiële veld met elkaar in dialoog te laten treden en hun, soms botsende, soms eensgezinde visies in kaart te brengen. Als deelnemers selecteerden we vertegenwoordigers uit het justitiële en parajustitiële werkveld en de gemeenschap.

Het gesprek werd georganiseerd rond een aantal zorgvuldig vooraf geselecteerde thema's, die vooraf aan de deelnemers zijn gecommuniceerd. Dit verslag geeft het verloop van het debat en de interacties tussen de deelnemers zo volledig en getrouw mogelijk weer. De weergave van de dialoog van vraag en antwoord is hierbij een weer-

spiegeling van de communicatie en tegenstrijdigheden die er zich op het terrein voordoen.

Het rondetafelgesprek greep plaats op 17 mei 2004 in het justitiehuis van Mechelen.

Moderator :

Kristel Beyens, docent, vakgroep criminologie, Vrije Universiteit Brussel.

Deelnemers :

- Erika Fieuws, waarnemend regionaal directeur Antwerpen/Brussel, Dienst Justitiehuisen, FOD Justitie⁷.
- Erna Hermans, maatschappelijk assistent, psychosociale dienst (PSD), strafinrichting Dendermonde, FOD Justitie.
- Roland Martein, stafmedewerker forensische deelterreinen, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk.
- Chris Naegels, justitieassistent slachtofferonthaal, justitiehuis Mechelen, FOD Justitie.
- Freddy Pieters, voorzitter commissie voorwaardelijke invrijheidstelling, Brussel, FOD Justitie⁸.
- Daphné Plessers, justitieassistent, coördinator alternatieve maatregelen, justitiehuis Hasselt, FOD Justitie.
- Wilfried Meyvis, teamcoördinator, implementator strategisch plan 'hulp- en dienstverlening aan gedetineerden', Beleidscel Samenleving en Criminaliteit, Administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn, Vlaamse Gemeenschap.
- Kris Thys, onderzoeksrechter Antwerpen, plaatsvervangend voorzitter commissie voorwaardelijke invrijheidstelling, Antwerpen.
- Leo Van Garsse, medewerker Suggnomè, Forum voor Herstelrecht en Bemiddeling vzw.
- Guido Vermeiren, verbindingsmagistraat slachtofferonthaal en bemiddeling in strafzaken, parket Antwerpen, lid van de commissie voor strafrechtstoepassing te Antwerpen.

VERSLAG RONDETAFLGESPREK

1. Het justitiehuis als motor achter de implementatie van een menswetenschappelijke benadering binnen justitie

Kristel Beyens : Het justitiehuis verenigt verschillende maatschappelijke opdrachten, die kaderen in het tot stand brengen van een justitie die meer reïntegratie- en slachtoffergericht is. Een belangrijk instrument hierbij is de aanwending en uitwerking van menswetenschappelijke methodieken binnen het justitieel werk met de burger, de dader en het slachtoffer. De vraag rijst hoe deze op menswetenschappelijke principes gestoelde wijze van omgaan met de justitiabele ontwikkeld wordt, bekend is bij de verschillende actoren en in de praktijk wordt gebracht. Welke knelpunten doen zich hier voor en wat is de meerwaarde van de introductie van een dergelijke op menswetenschappelijke principes gebaseerde justitie, die gericht is op rehabilitatie, communicatie en participatie.

a. Menswetenschappelijke methodieken

Aangezien niet alle deelnemers vertrouwd zijn met het concept 'menschwetenschappelijke methodieken', wordt eerst over de invulling hiervan gesproken.

Erika Fieuws: De vertaling van de menswetenschappelijke methodieken in het werkveld vinden we volgens mij terug in de volgende principes en werkwijzen:

- pogen emancipatorisch te werken, mensen ondersteunen om zelf conflicten op te lossen, weerstand doorbreken, mensen motiveren via gesprekstechnieken om het justitieel traject/ proces door te maken;
- empathie: eerder luisteren, mensen hun verhaal laten vertellen en via hun verhaal aanknopingspunten vinden om het conflict op te lossen en eventueel verder te werken;
- eerst eigen waarden en normen opzij zetten om te luisteren, om een begeleidingsrelatie aan te knopen en om positieve stappen te zetten in de begeleiding die gericht is op de concretisering van de voorwaarden en het verminderen van de kansen tot het plegen van nieuwe feiten;
- eerst luisteren naar de basisnood van de mensen om dan te kunnen werken aan verandering;
- *know-how* om door te verwijzen, om justitiabelen aansluiting te laten vinden met voorzieningen in de maatschappij: de doorverwijsfunctie en de zorgcoördinatie;
- kijken naar het sociaal netwerk, het vangnet versterken in het eigen milieu;
- informatieopdracht: zorgen dat mensen zich correct kunnen verhouden tot justitie;
- begeleiden van mensen in het naleven van de voorwaarden, niet enkel controle;
- geen hulpverlening in de klassieke zin, maar we gebruiken wel hulpverleningsmethodieken;
- toezicht en verificatie;
- naar het slachtoffer toe : luisteren, informeren, empathisch zijn, ze helpen aan hun rechten te komen.

Het vertrekpunt is steeds het verhaal van de mensen zelf, ook al bevinden wij ons binnen justitie. We zoeken tijdens de gesprekken naar alternatieve afhandelings- en oplossingsmogelijkheden in functie van wie de justitieassistent voor zich heeft, dader, burger of slachtoffer. De interventie is gericht op de toekomst.

Leo Van Garsse: De methoden en technieken sluiten aan bij de hulpverlening, bij de methoden uit de sfeer van het individueel maatschappelijk werk. Er lijkt daarom een bedrieglijk evident verband tussen de hulpverlening en de taak van de justitieassistent. Ik vind echter dat de inbreng van de justitiehuisen breder zou kunnen zijn. Een meer structurele, criminologisch-sociologisch geïnspireerde inbreng, die zich richt op het mesoniveau van de organisatie en haar cultuur.

Ik hoor Erika Fieuws zeggen dat de justitiehuisen de mensen moeten leren hoe zich correct te verhouden tot de wet. Voor zover hierin een normaliserende ambitie zit, lijkt dit me niet terecht. Méér verdedigbaar lijkt me hen te leren hoe ze zich moeten verhouden in dat proces, hoe ze ermee moeten omgaan. De rol van de justitiehuisen t.a.v. de samenleving zou dan wezenlijk liggen in het ontwikkelen van emancipatorische methoden en technieken. De focus is in dat geval ondubbelzinnig een participatieve justitie. Hoe het normaliserende zich verhoudt met het emancipatorische is braakliggend terrein.

Guido Vermeiren: Die menswetenschappelijke methodieken lijken mij eerder een veronderstelde basishouding te zijn van de justitieassistent, maar dit is nergens gedefinieerd. Gaat men ervan uit dat deze basishouding meegegeven wordt in de opleiding? De vooropleidingen zijn echter ook uiteenlopend: er werken maatschappelijk assistenten, psychologen, pedagogen, criminologen, etc. Waarschijnlijk hebben maatschappelijk assistenten die methoden aangeleerd, maar criminologen bijvoorbeeld niet.

Daphné Plessers: Justitieassistenten zijn in drie kwart van de gevallen maatschappelijk assistenten. Specifieke vaardigheden om als justitieassistent te werken worden aangeleerd vanuit werkbegeleiding en opleidingscursussen die georganiseerd worden door de Federale Overheidsdienst Justitie.

Erna Hermans: Ik zou het belang van vorming willen onderstrepen. Hoewel er binnen de justitiehuisen een cultuur van opleiding en ontwikkeling bestaat is er nog te weinig doorstroming van de opleiding naar alle personeelsleden. Zo zie je bij het lezen van een rapport meestal of een persoon een opleiding heeft gehad of niet.

Ik wil er eveneens op wijzen dat er ook binnen de gevangenis, in de PSD's, volgens bepaalde methodieken wordt gewerkt. Zo zullen motiverende gesprekstechnieken aangewend worden bij het wijzen van de gedetineerde op eigen verantwoordelijkheid én op de mogelijkheden deze ook op te nemen. Er moet echter gewaakt worden over een vlotte overgang tussen de methodieken gehanteerd door de diensten binnen en buiten de gevangenis.

Erika Fieuws: Binnen de B.P.R. (Business Proces Reengineering) is er aandacht voor de continue begeleiding van de veroordeelde van bij het begin van de gevangenschap tot het einde van de daaropvolgende justitiële begeleiding.

Chris Nagels: Binnen slachtofferonthaal is er in het verleden te weinig ondersteuning geweest voor methodologie vanuit de dienst. De basisopleiding slachtofferonthaal staat nog in de kinderschoenen. Nieuwe mensen worden erin gedropt. Het gevolg hiervan is dat elke dienst zowat een eigen aanpak heeft. Bijgevolg weten de magistraten niet meer juist wat de taak van de justitieassistent is. Dat is inderdaad verwarrend.

Wilfried Meyvis: Misschien moeten we de vraag anders formuleren: niet de gedragswetenschappelijke benadering staat centraal, maar wel de *maatschappelijke opdrachten* van het justitiehuis, waarvoor de technieken uit de gedragswetenschappen relevant zijn.

Kris Thys: Op basis van de maatschappelijke opdrachten is er in de justitiehuisen een opsplitsing tussen dader en slachtoffer. Ik vraag me af of dat wel zinvol is. Het recht vertrekt vanuit de mens, een dader is soms ook een slachtoffer. Opsplitsen kan praktisch interessant zijn, maar moet niet iedereen binnen het justitiehuis ingeschakeld worden in het hulpverleningsproces? Zo kan men een globaal beeld krijgen waarin zich iets voltrekt. En dat is volgens mij de meerwaarde van de gedragswetenschappelijke benadering. Erika Fieuws zegt dat er in de eerste plaats geluisterd wordt naar mensen. Luistert de klassieke magistratuur dan niet?

b. Communicatie

Erika Fieuws: Magistraten wijzen erop dat een individueel en uitgebreid gesprek op de zitting vaak niet mogelijk is. De steeds grotere druk op de rechter om sneller recht te spreken kan de meer geïndividualiseerde aanpak doorkruisen. De justitiabele wordt bovendien vaak vertegenwoordigd door een advocaat.

Kris Thys: Het rechtssysteem staat of valt met het feit of de rechter al dan niet luistert. Dat is de grote kracht van de rechter, zowel van de zetelende rechter als van de onderzoeksrechter. Deze laatste onderzoekt à charge en à décharge, dit wil zeggen dat hij moet luisteren. Misschien moet men er inderdaad soms meer tijd voor uittrekken.

Wilfried Meyvis: Luisteren is niet het monopolie van de justitieassistenten. Maar hun luisteren onderscheidt zich door de manier waarop er wordt geluisterd : justitieassistenten begeleiden mensen doorheen de tijd, doorheen een proces.

Kris Thys: Dit brengt ons bij de vraag wat de doelstelling is van de justitiehuisen. Men zou een 'mission statement' moeten opstellen, waarin wordt geëxpliciteerd waar men naartoe wil en hoe men dat wil doen. Zijn hierover teksten terug te vinden?

Erika Fieuws: Er bestaan visieteksten waarin beschreven wordt hoe de justitieassistent methodisch handelt. Voor de bemiddeling in strafzaken en slachtofferonthaal is er een circulaire waarin de doelstellingen geëxpliciteerd worden. Er zijn visieteksten voor verschillende subwerkingen. Bovendien is de werking van het justitiehuis geregeld door wetten en besluiten, waarin bijzonder veel te vinden is over de te realiseren doelen, zoals bijvoorbeeld op p. 24406 van het *Belgisch Staatsblad* van 29 juni 1999.

Kris Thys: Deze teksten zijn mij niet als 'mission statement' bekend. Het zou interessant zijn als de magistraten die teksten ook zouden kennen of in hun bezit hebben, dan is het duidelijker wat wij van de justitieassistenten mogen verwachten en wat niet.

Erika Fieuws: Ik leer hier dat er nog niet voldoende gecommuniceerd wordt. Er is ook het jaarrapport. Elk jaar nodigen wij via een begeleidend schrijven uit tot communicatie over de inhoud en conclusies van dit rapport.

Chris Naegels: Ik ken de teksten wel, maar ik vind ze niet van toepassing op de sector slachtofferonthaal. Ze zijn immers jaren geleden tot stand gekomen, vooral met het oog op visie- en methodiekontwikkeling m.b.t. *daders*. Dit is echter zeer specifiek en niet zondermeer bruikbaar voor andere justitieassistenten die met andere, nieuwe doelgroepen van justitie werken. Er is vanuit de justitiehuisen nog geen inhaalbeweging gemaakt om voor de slachtofferproblematiek met eenzelfde dynamiek aan visie en methodiek te werken. Justitie blijft bovendien tot op heden erg vaag over wat ze met slachtofferonthaal wil bereiken. In richtlijnen waarin de tussenkomst van slachtofferonthaal verwacht wordt valt vooral de vrijblijvendheid en de algemeenheid van de doelstellingen op (bijvoorbeeld, het gebruik van termen als 'informereren', 'onthalen', 'kan', 'mag'). Dit drukt geen streefdoel uit over waar justitie inzake slachtofferonthaal binnen tien jaar wil staan.

Erika Fieuws: Dat is juist. Het samenbrengen van de parajuditiële dienstverlening in het justitiehuis is doorgevoerd in 1999. De geschiedenis van de daderbegeleiding is langer en bijgevolg is de expertise groter. Nu wordt de slachtofferkant meer in beeld gebracht. Er is reeds de bemiddeling in strafzaken die de mogelijkheid biedt aan daders en slachtoffers om via de justitieassistent naar aanleiding van het delict met elkaar en de procureur des Konings te communiceren. Er is over een circulaire onderhandeld tot op het niveau van het college van Procureurs-generaal die de procedure regelt en voorziet in een draaiboek. Er is met andere woorden wel beweging. Hoe we vanuit het mandaatgericht werken meer invulling moeten geven aan het herstelgericht werken in de zin dat daders en slachtoffers zich terug tot elkaar kunnen verhouden, is een verder te ontginnen domein.

Kris Thys: We willen naar een justitie die communicatief is, maar we hebben er geen ervaring mee, ook de magistraten niet. We praten wel al veel met elkaar, maar we kennen elkaars (van justitie van hulpverlening) jargon en onuitgesproken ideeën heel slecht.

Er zijn volgens mij twee soorten communicatie die continu door elkaar worden gegooid: de externe communicatie (justitie met alle derde partners, onder andere hulpverlening) en de interne communicatie (onder andere magistraten en met justitieassistenten). Bij de interne communicatie ga je er van uit dat je hetzelfde doel voor ogen hebt. Binnen die communicatie kan je veel verder gaan. Het knelpunt is volgens mij de onuitgesproken gevoeligheden en achtergronden die we van elkaar te weinig kennen. Wat is een dader? Wat is een slachtoffer? Justitieassistenten: doen die aan hulpverlening?

Guido Vermeiren: Het klopt dat slachtofferonthaal en bemiddeling in strafzaken een aparte positie innemen. Het klopt ook dat communicatie een probleem vormt, maar communicatie over de methodieken alleen is niet voldoende. De methodieken moeten er niet alleen zijn en meegedeeld worden, maar moeten ook onderhandeld worden, dan begrijpt men elkaar beter. Dat laatste, de onderhandeling, de voorafgaande communicatie met elkaar, is één van de voornaamste knelpunten. Een ander knelpunt is dat wanneer je communiceert met mensen, je het risico loopt om beïnvloed te worden. Zo wordt de maatschappelijke enquête meestal geschreven vanuit de visie van de dader of het slachtoffer. Ik zie vaak in de praktijk dat er te veel meegegaan wordt in het verhaal van de betrokkene, zonder dit te controleren. Men gelooft bijvoorbeeld gewoon dat iemand werkt, zonder een loonfiche op te vragen. Er wordt m.a.w. geregeld gezondigd tegen de objectiviteit.

2. Structureel overleg en samenwerking

Kristel Beyens: *Uit bovenstaande discussie blijkt dat een goede communicatie over methodieken, visies en doelstellingen van justitie uiterst belangrijk is om samen te werken. Een belangrijke doelstelling van de oprichting van de justitiehuisen was het stimuleren van het structureel overleg met de verschillende partners : justitiële en parajuditiële sectoren, hulp- en dienstverlening in de samenleving. Hoe en op welk niveau wordt dit overleg momenteel georganiseerd? Welke inspanningen worden er op dit vlak geleverd en door wie? Wat zijn de ervaringen, verlangens en knelpunten hieromtrent?*

Freddy Pieters: Overleg is een zeer moeilijk punt. Met wie moeten wij structureel overleg plegen? Ik mis een hoofd op de Dienst Justitiehuisen. Ik weet m.a.w. niet met wie van de hiërarchie van de Dienst Justitiehuisen ik contact moet opnemen om te onderhandelen. Art. 11 van het uitvoerings-KB inzake de V.I. van 10 februari 1999 stelt een structureel overleg in tussen de zes voorzitters van de commissies V.I. en de Directeuren-generaal van de Strafinrichtingen en van de Rechterlijke Organisatie, en dat minstens twee maal per jaar. De voorbije vijf jaar hebben wij de Directeur-generaal van de Rechterlijke Organisatie, die tot voor kort de Dienst Justitiehuisen onder zijn bevoegdheid had, exact éénmaal gezien. Hij liet zich systematisch vervangen, uiteindelijk zelfs door regionale directeuren. Op de laatste vergaderingen was er zelfs niemand van de rechterlijke organisatie meer.

Over het algemeen is de samenwerking tussen de commissies V.I. en de plaatselijke justitiehuisen en de justitieassistenten, met de basis dus, goed. Met de hiërarchie heeft de samenwerking jaren gefaald. We kregen zelfs geen antwoord op onze brieven.

We ervaren ook een verschillend contact met de Nederlandstalige en de Franstalige justitiehuisen. Bijvoorbeeld, bepaalde info over relaties van/met de justitiabele wordt wel gegeven langs Nederlandstalige kant, maar niet langs Franstalige kant, zogenaamd omwille van de bescherming van de privacy. Alsof wij geen beroepsgeheim hebben. Sinds de Dienst Justitiehuisen onder het directoraat-generaal Uitvoering van Straffen en Maatregelen ressorteert, zijn we er uiteindelijk in geslaagd om voor dit probleem een uniforme en voldoening gevende oplossing uit te werken. Overigens is er m.i. sinds die overgang ook op andere vlakken wat meer openheid gekomen.

Een ander al jaren aanslepend probleem is dat men weigert de maatschappelijke enquêtes (bijvoorbeeld in het kader van voorbereiding van penitentiair verlof) door te geven aan de commissies V.I. Ze moeten door de PSD 'verwerkt' worden in hun verslag⁹. Aan opdrachten van de commissie V.I. om een enquête te maken - zelfs van het openbaar ministerie bij de commissie V.I. - wordt geen gevolg gegeven, omdat dit zogenaamd niet voorzien is in de wet. Maar opdrachten voor een enquête van onderzoekers in het kader van de vrijheid onder voorwaarden, of van een commissie tot bescherming van de maatschappij, worden wel uitgevoerd. Dat is echter evenmin voorzien in de wet.

Een ander 'onoplosbaar' probleem is wanneer een veroordeelde voorlopig wordt aangehouden of zijn V.I. wordt geschorst en dus voor korte termijn in de gevangenis verblijft. Wie is dan verantwoordelijk voor de opvolging en de maatschappelijke bijstand en als dusdanig het aanspreekpunt voor de commissies V.I.: de psychosociale dienst of de dienst justitiehuisen? Zelfs nu de beide diensten onder hetzelfde directoraat-generaal ressorteren geraakt die kwestie maar niet opgelost, met alle kwalijke gevolgen voor de veroordeelden en de maatschappij.

Erika Fieuws: In de eerste teksten over de justitiehuisen na augustus 1996 van het kabinet van minister van Justitie De Clerck was een bovenlokale stuurgroep voorzien. Dit orgaan werd niet wettelijk ingevoerd en is dus nooit opgericht. Dat is een gemiste kans, want een bovenlokale beleidscel met de verschillende actoren is wenselijk.

Wilfried Meyvis: In het KB houdende oprichting van de Dienst Justitiehuisen van 13 juni 1999 was de oprichting van begeleidingscommissies voorzien. Zijn die opgericht of niet? Antwoord: neen. En waarom niet?

Erika Fieuchs: Er moet inderdaad nog gewerkt worden aan formele overlegorganen op hoger niveau. Het mag echter niet onderschat worden hoeveel er lokaal overlegd wordt met de plaatselijke magistratuur, politie, hulpverlening, gevangenis, balie, het plaatselijke OCMW. Het is dus niet omdat de begeleidingscommissies niet opgericht zijn, dat er geen overleg is met hulpverlening, magistratuur, etc. Het betreft dan eerder een soort samenwerkingsafspraken, werkovereenkomsten, afstemming, initiatieven die het overleg stimuleren met verschillende actoren. In het gerechtelijk arrondissement Mechelen bijvoorbeeld is er vijf maal per jaar overleg tussen magistraten en justitieassistenten. De opkomst is groot. Ik wijs er eveneens op dat in de justitiehuizen Antwerpen en Mechelen de begeleidingscommissies wél zijn opgericht. Dit zijn echter plaatselijke initiatieven en ik ben het ermee eens dat lokaal overleg niet volstaat.

Freddy Pieters: Met de probatiecommissies bijvoorbeeld kan je wel plaatselijk onderhandelen omdat die bevoegd zijn voor de probanten die binnen hun gerechtelijk arrondissement leven. Maar de commissies V.I. zijn bevoegd voor veroordeelden verspreid over het hele land. Hier volstaat lokaal overleg niet.

Leo Van Garsse: Ik sluit me sterk aan bij Freddy Pieters. Bij het werken aan de veralgemening van het aanbod van herstelbemiddeling en bij het zoeken naar een arrondissementele verankering van dit aanbod is ook voor Suggnomè het gebrek aan structureel overleg geregeld een groot probleem. Zo is het in de praktijk vaak niet duidelijk bij wie we moeten zijn in de Dienst Justitiehuizen voor overleg of voor een standpunt. Op lokaal niveau gaat dat daarentegen vaak wel heel goed. Daar is, althans in de meeste gevallen, een zeer goede samenwerking. Dat is een discrepantie. Hoe komt dat?

Het officieel uitblijven van de commissies is een illustratie in dezelfde richting. Het lijkt op een aantal gebieden te ontbreken aan een uitgewerkt concept: welk soort netwerk, welke beslissingsbevoegdheid? Gaat het om delegatie van beslissingsbevoegdheid of pure vrijblijvendheid van overleg? Vanuit onze ervaring met de arrondissementele stuurgroepen herstelbemiddeling kunnen we begrip opbrengen voor de aarzeling om hierin knopen door te hakken. Ook hier kennen we immers het probleem van statuut: wat is het statuut van de beslissingen van de lokale stuurgroepen van Suggnomè en wat is de weerslag ervan op het terrein en op de eigen organisatie? Misschien zijn de justitiehuizen daar bang voor. Er is immers nog geen duidelijkheid over wat ze zijn en wat ze willen doen en inzake het engagement van de partners.

Guido Vermeiren: Ik ben het ermee eens dat het belangrijk is de voorziene structuur bovenlokaal uit te bouwen. Er moet een bovenbouw komen. We kunnen wel allerlei zaken beslissen en voorstellen, maar we kunnen dat niet doorgeven aan de bovenbouw. Ook om tot uniformiteit te komen, is het nodig dat er een structuur komt en dat er niet puur informeel en vrijwillig overleg gepleegd wordt. Er is een wettelijke basis. Zijn er uitvoeringsbesluiten nodig?

Daphné Plessers: Ook de coördinatoren alternatieve maatregelen zijn slechts in enkele gerechtelijke arrondissementen aangesteld. Deze functie is echter juist gericht op het sensibiliseren, informeren en de uitbouw van samenwerkingsverbanden met externe diensten.

Erika Fieuws: Werken in een federale overheidsdienst is ook rekening houden met een politieke context waarin verschillende accenten worden gelegd. De gevoeligheden veranderen van minister tot minister.

Freddy Pieters: Het instellen van een structureel, bovenlokaal overleg is gekelderd. De minister van Justitie moest uitvoeringsbesluiten nemen, maar heeft dat niet gedaan. Ik weet niet waarom het niet gebeurd is, op welk niveau het tegengehouden is, door wie eventueel tegen gelobbyd is, maar ik geloof niet in toeval.

Kris Thys: Structureel overleg zou de interne en de externe communicatiepartners met elkaar kunnen samenbrengen. Maar het probleem is dat de *pijnpunten* waarover gepraat moet worden nog niet in kaart gebracht zijn. Ik zie drie grote knelpunten: (1) vrije hulpverlening versus dwangmaatregel, (2) vertrouwensrelatie versus sociale controle en (3) het beroepsgeheim. Er moet nagedacht worden over *praktisch* overleg, over de concrete werking. Daarnaast moet er ook *fundamenteel* overleg zijn, wat als denktank moet fungeren om rond bepaalde zaken te werken, zoals het beroepsgeheim.

Leo Van Garsse: Ik sluit me er helemaal bij aan: op lokaal niveau gebeurt er wel veel, maar het moet in een structuur die oorspronkelijk in het KB is beschreven, waarin partners samen aanwezig zijn. M.a.w. niet alleen bilateraal overleg (vooral over praktische zaken), maar ook overleg waarbij alle partners *samen* aanwezig zijn. Het justitiehuis mag zichzelf in dat overleg niet in een machtspositie plaatsen. Er mag niet alleen communicatie zijn via de justitieassistenten. Dan is er armoede van communicatie en een machtsverkaveling. Het justitiehuis is dan toeleveraar, een functie die ver staat van het idee van een communicatieve en participatieve justitie.

Er is m.a.w. nood aan breder overleg waarin basisopties worden genomen over fundamentele zaken. Het is wel de vraag in welke mate de andere partners bereid zijn daar mee in te stappen.

Erika Fieuws: Iedereen hier is ervan overtuigd dat er een bovenlokaal orgaan voor overleg nodig is. We zijn nu vijf jaar bezig. In alle ambitie om vooruitgang te boeken in de dienstverlening aan de justitiabele is het justitiehuis een belangrijke motor geweest voor communicatie, onder andere bij advocatuur, slachtofferzorg, kerngroep veiligheid in de steden, stuurgroep bemiddeling, drugsfora, projectplaatsen, etc. Het is misschien tijd om al die aanzetten beter te structureren, maar de verdienste van die aanzetten ligt bij de justitiehuizen.

Freddy Pieters: Ik denk nochtans dat de justitiehuizen recentelijk een flater van formaat begaan hebben. In de zomer van 2003 is er een deontologische code opgesteld voor justitieassistenten. De commissies V.I. (en wellicht ook andere rechtstreeks betrokken actoren) hebben dat bij toeval moeten ontdekken. Over die code werd tot mijn niet geringe verbazing overleg gepleegd met de vakbonden, en ze werd getekend door de voorzitter van de directieraad van de F.O.D. Justitie, dus de hoogste ambtenaar, Dhr. Bourlet. Maar niemand van de commissies V.I. was hierbij betrokken, terwijl wij toch als enige magistraten als het ware *full-time* met de justitiehuizen werken. Het probleem is dat er in die deontologische code tersluiks ook loutere werkregelingen geschoven zijn, terwijl de meeste direct betrokken actoren die code zelfs niet kennen. Die zou toch minstens moeten doorgegeven worden. We zijn allemaal mensen van Justitie, niet?

Daphné Plessers: Misschien toch even toevoegen dat de basiswerkers van de Diensten Justitiehuisen zelf ook nog niet allemaal geïnformeerd werden over deze nota. Misschien is informatieverstrekking aan externen meer opportuun nadat het overleg intern is afgelopen. Hiermee wil ik geenszins afbreuk doen aan de problemen rond het gebrek aan een degelijke communicatiestructuur en -cultuur, doch enkel deze concrete situatie kaderen.

Erna Hermans: Het is belangrijk structureel overleg te hebben, ook met de psychosociale dienst. Bijvoorbeeld, een collega van het justitiehuis geeft geen info omwille van het beroepsgeheim. Nochtans ressorteren we intussen onder dezelfde koepelorganisatie. Hier leven dus weerstanden binnen twee diensten van hetzelfde directoraat-generaal. Dat kan eigenlijk niet, dat er geen info gegeven wordt en dat mensen binnen één koepelorganisatie niet effectief communiceren.

Kristel Beyens: *Wat is de houding van de overige leden van de magistratuur en van de gemeenschap ten aanzien van participatie aan structureel overleg?*

Roland Martein: Vanuit de welzijnssector is er weinig contact met de magistratuur. Structureel is er geen overleg. Er is nood aan betrokkenheid van magistraten, zowel op lokaal als op bovenlokaal niveau. Ook wij zijn vragende partij voor structureel overleg. Er is nood om rond verschillende elementen te overleggen, zoals het beroepsgeheim, vrijwillige en gedwongen hulpverlening, rolvervaging, etc. Dit overleg dient op hoger niveau te gebeuren. We ervaren verschillende finaliteiten/rationaliteiten ten aanzien van verschillende problematieken vanuit justitie en vanuit de welzijnssector. Ik vind dat we moeten toewerken naar behoeften waar mensen mee komen versus resocialiserende en normbevestigende doelstellingen.

Guido Vermeiren: In Antwerpen is er een tendens om meer overleg te voeren. We stappen graag mee in overleg en doen het nu al, op een informele manier, zowel de zetel als het parket.

Kristel Beyens: *Is dat ook zo in andere arrondissementen?*

Leo Van Garsse: Het is onze ervaring dat magistraten één van de meest toegankelijke partners zijn voor dit soort overleg, doch hier worstelen we met een gebrekkige structurele aanspreekbaarheid. Theoretisch is er de strikte onafhankelijkheid van elke individuele rechter, doch vanzelfsprekend wordt ook op dit niveau een 'beleid' gevoerd. De kwestie is óf en hoe ook deze vorm van beleidsvoering in het kader van een communicatiecultuur bespreekbaar kan worden gemaakt, wie hiervoor geplaatst kan zijn en welk statuut de woorden van de rechter kunnen hebben. Iedereen hier rond de tafel wil overleg. Maar in hoeverre is men ook bereid hieraan volwaardig en consequent deel te nemen? Overleg zal iets op gang trekken. Het kan bijvoorbeeld uitmonden in een bepaalde consensus over één of ander advies inzake straftoemeting of toepassing van een hulpverleningsmodaliteit. Willen de magistratuur en het welzijnswerk dat soort adviezen wel horen? Is men bereid, kán of mág men zich hiermee op een transparante manier verhouden, rekening houdend met de onvermijdelijke druk die van een overlegde consensus te verwachten valt?

Kris Thys: We komen altijd terug bij hetzelfde punt: er is te weinig fundamentele communicatie, men zegt te weinig waar men mee bezig is. Die fundamentele communicatie moet gaan over: wat is het justitiehuis, waarvoor staat de justitieassistent? Welke taak, identiteit, opdracht hebben ze? De justitiehuisen en de justitieassistenten zijn zich emancipatorisch gaan opstellen, ze hebben evoluties doorgemaakt, maar de basiselementen worden niet gecommuniceerd. De justitiehuisen behoren tot justitie, ze zijn geen derde partij. Vergelijk het met een leerling die vertegenwoordiger is van de klas: hij blijft wel tot de klas behoren. Over die dingen moet op een meer adequate manier gecommuniceerd worden.

Freddy Pieters: Ik verwijs naar een artikel dat Rob Perriëns en Marc Hendrickx publiceerden in Panopticon nr. 3 van 2004 over de commissie V.I. van Antwerpen. Daar zeggen zij openlijk hoe zij vinden dat ze met hulpverlening moeten kunnen samenwerken. Er is volgens mij een machtsstrijd bezig, de justitiehuisen willen zelf hun bevoegdheden bepalen en die uitoefenen zonder pottenkijkers van buiten.

Na Dutroux is er een screening van de lopende VI-dossiers geweest, maar sommige nochtans evidente conclusies daaruit, bijvoorbeeld over wat te rapporteren, weigert men in de Dienst Justitiehuisen halsstarrig te aanvaarden. Een argument waar mee meezwaaid wordt is dat zij verdedigers zijn van de rechten van de mens. Persoonlijk vind ik dat een arrogant standpunt. Miskennen de andere actoren die mensenrechten dan? Alle hier bij deze rondetafel betrokken partijen zijn toch verdedigers van de rechten van de mens. Ik herhaal: in wezen gaat het volgens mij dus om een machtsstrijd.

Guido Vermeiren: Ik heb ook dat gevoel dat er een machtsstrijd is, dat men bepaalde opdrachten afblokt die mij legitiem lijken.

Wilfried Meyvis: In het begin is er geen zorg besteed aan het uitklaren van de relatie justitiehuis-magistratuur. Dat hypothekeert alles nu.

3. Visie op de taak van de justitieassistent en identiteit van het justitiehuis

Kristel Beyens: *Eigenlijk zitten we hier al volop bij het volgende thema dat we hadden vooropgesteld, nl. de visie op de rol en taakin-vulling van de justitieassistent. Hoe wordt er omgegaan met conflicterende verwachtingen m.b.t. de relaties dader-slachtoffer-maatschappij (cf. spanningsveld controle-hulpverlening-begeleiding-schadebeperking)? Hoe zit het met de verhouding tussen de justitieassistent enerzijds en de opdrachtgever, cliënt, hulp- en dienstverlening anderzijds? Welke knelpunten ziet of ervaart u hier? Hoe positioneert de justitieassistent zich t.o.v. de opdrachtgever en hoe ziet de opdrachtgever dat? Welke verwachtingen leven er bij de opdrachtgevers t.a.v. de justitieassistent omtrent rapportage, communicatie, etc.? Ik geef eerst het woord aan de justitieassistenten en vraag hen hoe zij zelf hun taak zien.*

a. Individueel versus structureel werken; hulpverlening versus doorverwijzing?

Daphné Plessers: De job van justitieassistent is zeer complex. Je wordt geconfronteerd met zeer diverse problemen en cliënteel dat vaak door de maatschappij en hulpverlenende instanties gedumpt of niet (meer) aanvaard wordt. Ook een gevangenisverblijf laat zijn sporen na. Werken aan rehabilitatie is dus een belangrijke taak. Dit houdt in dat we de dader op zijn verantwoordelijkheid wijzen, maar tegelijk vanuit ons justitie-

mandaat (begeleiding-controle) voldoende vertrouwen, ondersteuning maar ook hulpmiddelen aanreiken om de rehabilitatie te kunnen verwezenlijken. Ik geloof nog altijd in de, al zijn het vaak kleine, mogelijkheden die je vanuit een job als justitieassistent kan bereiken. De samenwerking met gevangenen, externe diensten en voorzieningen en opdrachtgevers (rechtbank, probatiecommissies, ...) maakt van het geheel een boeiende job.

Leo Van Garsse: Inzake de hulpverlening rijst volgens mij trouwens een vraag naar mandaat en legitimiteit: welke aspecten zijn binnen de justitiële context bespreekbaar en welke niet. Ik hoor daarom niet zo graag zeggen dat men als justitieassistent met de cliënt naar de achtergrond van de feiten zoekt. De vraag stelt zich of men hiertoe, als assistent van justitie en rekening houdend met het beperkende beginsel van legaliteit, eigenlijk wel gerechtigd is. Er is nood aan een waaier van methoden en technieken om communicatieve en participatieve justitie te promoten en te realiseren en te werken aan een manier waarop de cliënt op een rechtvaardige manier kan omgaan met het recht. Vele hiervan moeten echter nog ontwikkeld worden, en ze zijn niet per definitie of uitsluitend terug te vinden in de hulpverlening.

Chris Nagels: Het is belangrijk om op een emancipatorische manier met de cliënt te werken, zodat die op een evenwichtige manier toegang tot justitie vindt.

Leo Van Garsse: Ja, maar de vraag is dan met welke methodieken? Je bent assistent van justitie, welk soort ingreep *bevordert* een meer horizontale en participatieve justitie? Welke methoden zijn daartoe geschikt?

Chris Naegels: Ik kan het niet in specifieke methodologische termen formuleren. Waar het bij slachtofferonthaal om draait is dat we mensen informeren, zodat ze zelf met justitie verder kunnen. Het kan niet de taak van de justitieassistent zijn om de mensen bij de hand te nemen en alles voor hen doen. Het is wel onze taak de participatie te stimuleren door de ingangen van justitie te tonen en de procedures begrijpbaar maken zodat ze zelf alleen verder kunnen.

Erika Fieuids: Mensen leren hoe ze zich kunnen verhouden tot justitie/samenleving en hoe ze hun rechten kunnen realiseren.

Roland Martein: Eén van de probleemgebieden is inderdaad de taakverdeling. Bijvoorbeeld, soms doet de justitieassistent toch aan hulpverlening, terwijl dat eigenlijk hun taak niet is, maar de taak van de diensten in de gemeenschap. Anderzijds kan ik me niet van de indruk ontdoen dat er soms ook langs de andere kant over de schreef wordt gegaan en dat soms toezicht en controle aan de hulpverlening worden doorgeschoven. Wie doet wat? Dat is onduidelijk, zeker bij seksuele delinquenten.

Chris Naegels: We zijn het er over eens dat we geen hulpverlener zijn in de zin dat we mensen begeleiden bij de verwerking van de feiten. In de praktijk merk ik wel dat er verschillen zijn in attitude tussen justitiehuisen, tussen sectoren en zeker tussen justitieassistenten: de één stelt zich al meer op als hulpverlener dan de ander.

Wat slachtofferonthaal betreft laat de aard van het werk de justitieassistent misschien meer toe afstand te houden van de cliënt. Vaak verlopen de contacten telefonisch. Heel wat contacten zijn kortstondig en louter informatief. Anderzijds is het zo

dat wanneer de contacten wel langdurig zijn (meestal t.g.v. de zwaarwichtigheid van de feiten) het niet evident is om afstand te houden van de emotionaliteit van het slachtoffer of na(ast)bestaanden. Ik denk dat we ons systematisch bewust moeten zijn waarom het belangrijk is neutraal te blijven in de verhouding cliënt – opdrachtgever. Onze taak moet erin bestaan mensen te begeleiden bij het communiceren met justitie. Omgekeerd moeten we justitie laten weten wat de noden van slachtoffers zijn, zonder de pleitbezorger te zijn van dat ene individuele slachtoffer. Het is belangrijk daarin afstand te bewaren. Om ook geloofwaardig te blijven naar de magistraten is het essentieel dat we laten zien dat we de grenzen kennen van wat er voor een slachtoffer mogelijk is binnen het gerechtelijk systeem. Het is niet de taak van de justitieassistent slachtofferonthaal om ervoor te zorgen dat de cliënt zijn individuele doelen kan realiseren. Dat behoort wel tot de taak van een hulpverlener.

Daphné Plessers: Dat is ook zo voor de sector daderbegeleiding. We hebben een brugfunctie zowel naar de magistratuur, als naar het cliënteel.

Erika Fieuws: Een coördinatiefunctie. Ik wil echter nog enkele andere belangrijke knelpunten signaleren. Er zijn onvoldoende hulpverlenende instanties die onder andere omwille van gebrek aan mensen en middelen met justitiecliënteel willen werken. We leven in een weinig tolerante samenleving. Dit reflecteert zich in een capaciteitstekort aan projectplaatsen. Er is onvoldoende wetenschappelijk onderzoek dat toetst of het werk effectief en efficiënt is. De selectie van de cliënten is soms verkeerd: sommige mensen laten zich niet begeleiden, niet iedereen is geschikt voor begeleiding.

Kris Thys: Er zitten knelpunten in de externe dialoog tussen justitie en de externe partners, onder andere de welzijnssector. Wat we dikwijls zien met justitiehuisen/justitieassistenten, is dat zij diezelfde pijnpunten, zoals verplichte versus vrijwillige hulpverlening, beroepsgeheim en de vertrouwensrelatie, tot de hunne maken. Dat is een gevaarlijke verschuiving. Hoe zit dat in de interne communicatie? Als we het voorbeeld nemen van de opdracht in het kader van een vrijheid onder voorwaarden. De justitieassistent moet dan altijd naar de onderzoeksrechter terugkoppelen. De essentiële opdracht van de justitieassistent is de communicatie, de onderzoeksrechter kan er dan over beslissen. Dat is anders met een welzijnswerker. Ik zie een evolutie dat justitieassistenten zich steeds meer (vanuit idealistische beweegredenen) met de hulpverlener gaan identificeren.

Daphné Plessers: We trachten er nochtans over te waken dat wij als justitieassistent een gezonde balans bereiken tussen enerzijds begeleiding en anderzijds controle. Het werken vanuit een gericht mandaat, gekoppeld aan de rapportageverplichting, is hier toe een hulpmiddel.

Erika Fieuws: Ik vind dat de visie van Kris Thys over de inhoudelijke evolutie van het werk van de justitieassistenten niet correspondeert met de werkelijkheid. De justitieassistent heeft een meldingsplicht en houdt zich bezig met verificatie van de begeleidingsvoorwaarden. De grens tussen de inhoud van de job van de justitieassistent en deze van de hulpverlener is een voortdurend onderwerp van gesprek. We zijn er alert voor.

De justitieassistent maakt samen met de dader een begeleidingsplan op met doelstellingen. Het mandaat en de voorwaarden vormen de grondslag. Wat in eerste

instantie beoogd wordt is geen nieuwe schade voor de slachtoffers en de maatschappij. De justitieassistenten slachtofferonthaal werken via geëigende overlegstructuren nauw samen met slachtofferhulp. Zij beogen ondermeer dat slachtoffers geen tweede maal slachtoffer worden, maar geven geen therapie.

Chris Naegels: Naast de dienstverlening aan de slachtoffers op individuele basis hebben we ook de opdracht aandacht te hebben voor aspecten die de noden van het individuele slachtoffer overstijgen. Voor die knelpunten moet de justitieassistent dan meer fundamentele oplossingen proberen te realiseren. Veranderingen bepleiten voor slachtoffers op structurele basis getuigt immers van een lange termijn visie. Dit structureel werken is in mijn ogen onze prioritaire taak. Anders is het dweilen met de kraan open.

Leo Van Garsse: Die aanvulling van het structurele is belangrijk. Ik zie twee categorieën justitieassistenten. Sommige justitieassistenten hebben een mandaat tot uitvoering van een maatregel. Bijvoorbeeld, bij de probatie bestaat de taak eruit zeer welomlijnd bepaalde voorwaarden op te volgen. Dat is een uitvoerende opdracht. De vraag is of het opportuun is dat structurele communicatie daar een plaats krijgt. Bij andere justitieassistenten ligt de opdracht veeleer in het tot stand brengen van een aanbod. Bijvoorbeeld de assistenten slachtofferonthaal hebben eerder een structurele taak binnen de rechtbank. Zijn dit niet wezenlijk twee verschillende dingen?

Kris Thys: Mij valt op dat de twee aanwezige justitieassistenten hun taak duidelijk formuleren in relatie tot de magistraat en de rechtzoekende. Ik mis de derde partij: de hulpverlening. Daar ligt de creatieve rol van de justitieassistent. Op het vlak van de toegankelijkheid, beschikbaarheid en continuïteit van het hulpverleningsaanbod loopt het echter vaak mis. Als justitieassistenten ergens een eigen creatieve rol kunnen spelen, is het daar, namelijk bij het wijzen op probleemsituaties. Bijvoorbeeld, de hulpverlening die cliënten weigert, het probleem dat hulpverlening vanuit motivatie werkt. Daar kan de justitieassistent fungeren als knipperlicht naar rechters toe en bijvoorbeeld de duur van de wachttijden doorgeven.

Erika Fieuws: Dat is een structurele opdracht en wij doen dat. Bijvoorbeeld, voor de vrijheid onder voorwaarden hebben we in Mechelen afgevaardigden van de psychiatrie en de magistratuur met elkaar in contact gebracht in het justitiehuis en hebben we meer toegang tot de psychiatrie bewerkstelligd.

Freddy Pieters: Waarom zou de magistratuur niet rechtstreeks met de hulpverlening contact kunnen opnemen?

Kris Thys: Omdat dat praktisch moeilijk is. Als magistraat kunnen we niet constant aan de lijn hangen.

Freddy Pieters: Ja, dan is het een louter praktisch en geen principieel probleem. Maar dat kan het justitiehuis niet oplossen.

Leo Van Garsse: Ik zie méér in een systeem waarbij op arrondissementeel niveau mensen en (hulpverlenings-)instanties gezamenlijk en in overleg voor dit soort thema's worden geresponsabiliseerd: iedereen moet hier zijn verantwoordelijkheid opnemen.

Ik stel vast dat de klemtoon overwegend gelegd wordt op het werken in individuele dossiers en dat er voorlopig geen enkele maatstaf voorhanden is om de justitieassistent professioneel te honoreren voor het structurele werk. Dit is weinig bevorderlijk voor de creativiteit en het initiatief op dit meer structurele terrein.

Chris Nagels: Inderdaad, naar mijn gevoel worden we alleen gehonoreerd op onze contacten in de individuele dienstverlening. T.a.v. slachtofferonthaal is er een miskenning van onze structurele opdracht. Justitie, justitiehuis, parket en rechtbank zenden daar tegenstrijdige signalen over uit. Enerzijds wordt op studiedagen, beleidsvergaderingen, e.d. verkondigd hoe belangrijk het is duurzame oplossingen te zoeken voor slachtoffers. Anderzijds wordt de justitieassistent regelmatig geconfronteerd met de ergernis van de opdrachtgevers, omdat de dienst minder bereikbaar is, terwijl de justitieassistent op dat moment misschien in een overleg zit omdat hij voor een structureel probleem een oplossing tracht te verwezenlijken. De tegenstrijdigheid over de taakinvulling manifesteert zich al in de statistieken. Inzake slachtofferonthaal worden bijvoorbeeld alleen cijfers gevraagd over de tussenkomsten in de individuele dienstverlening. De statistieken verschaffen dus geen informatie over het structurele werk van de justitieassistent. Verder verwacht het parket dat de justitieassistent altijd te bereiken is, alhoewel dit nergens in ons takenpakket staat. Vanuit justitie worden die verkeerde verwachtingen niet rechtgezet. Aangezien de dienst slachtofferonthaal meestal in de gebouwen van het parket is gehuisvest plaatst die tegenstrijdige boodschap de justitieassistenten slachtofferonthaal in een moeilijke positie. Je hebt als het ware twee broodheren die hun eigen prioriteiten stellen. Maar hoe ga je om met de tegenstrijdige opdrachten van de magistraten en het justitiehuis?

Guido Vermeiren: Als men bij het bepalen van de werklast alleen naar de cijfers van de individuele tussenkomsten kijkt, leidt dit tot foutieve conclusies. Een dienst slachtofferonthaal die goed functioneert en veel structureel, moeilijk kwantificeerbaar werk verricht, levert een grotere bijdrage aan slachtoffers, alhoewel er minder individuele tussenkomsten zullen zijn.

Erika Fieuids: Ik ben het er helemaal mee eens. Het zou onterecht zijn dat de justitieassistenten slachtofferonthaal alleen geëvalueerd worden op individuele tussenkomsten, omdat de structurele opdracht zo belangrijk is. We hebben nu wél aandacht voor dit probleem: we gaan een meetinstrument ontwikkelen in functie van het aantal inwoners, aantal PV's, magistraten en parketmedewerkers. Op basis hiervan gaan we de *caseload* bepalen.

b. Controle en toezicht

Wilfried Meyvis: In het Koninklijk Besluit van 13 juni 1999, art. 2 wordt een bepaalde benadering, een omgang met het justitiecliënteel beoogd, waarvoor kennis van de persoon en zijn context belangrijk is. Daarvoor zijn kennis, vaardigheden en houding nodig. Tot nog toe zijn m.i. de taken van toezicht onderbelicht gebleven.

Erika Fieuids: Het toezicht door de justitieassistent tijdens de verplichte justitiële begeleiding (dit geldt enkel voor de daders) en de verificatie van de begeleidingsvoorwaarden vloeien voort uit het mandaat van de gerechtelijke opdrachtgevers. De justitieassistent beoogt herstelgericht, schadebeperkend en recidiveverminderend te wer-

ken. Een soort vertrouwensrelatie vergemakkelijkt de op verandering gerichte stappen tijdens de begeleiding. De aard van de relatie justitieassistent-dader is een knelpunt dat herhaaldelijk de kop opsteekt en blijvend aandacht vraagt.

Kris Thys: Hier moeten we toch de vraag stellen naar de identiteit van de justitieassistenten en vanuit welk paradigma ze vertrekken. Het zijn gemandateerden van justitie. Met andere woorden: het knelpunt is geen knelpunt. En dit lost ook meteen het probleem van het beroepsgeheim op.

Freddy Pieters: Het aspect controle blijft een moeilijk punt. De VI-wet schrijft controle nochtans expliciet als een taak van de justitieassistent voor, maar dit loopt niet altijd van een leien dakje. Voor alle duidelijkheid: de commissies V.I. zijn tevreden over de gemiddeld zeer behoorlijke kwaliteit van het werk dat door de justitieassistenten geleverd wordt. Het is veel professioneler dan tien jaar geleden. Er zijn maar een paar dingen die moeilijk lopen, onder andere de beperkte kennis over de burgerlijke partijen. Veel van de communicatie hierover met de justitieassistenten gaat over puur technische zaken, er is bij hen duidelijk te weinig vorming hierover. Het toekijken op de financiële situatie –nochtans een belangrijke dynamische criminogene factor, zoals blijkt uit onderzoek van de professoren Goethals en Bouverne-De Bie – vindt men vervelend en wordt gemakkelijk naar de achtergrond geschoven. Maar over het algemeen zijn we tevreden en het werk verbetert nog.

Erika Fieuws: Justitieassistenten vermelden heel wat over de daders in de periodieke rapportage aangaande het niet naleven van de afspraken met de hulpverlening (als voorwaarde). De opdrachtgever houdt rekening met verschillende elementen tijdens de besluitvorming.

Roland Martein: Het aspect controle is ook een problematiek die in de voorzieningen van de gemeenschap speelt. Vanuit de hulpverlening vindt men niet dat het hun taak is om mensen die hun afspraken niet nakomen ter verantwoording te roepen. Men verwacht dat dat door de justitieassistenten wordt opgevolgd.

Guido Vermeiren: Het kan ook bij de magistraten fout lopen. Soms is het ook de probatiedirectie die niet reageert. Bij de probatie zie ik wel dat de controle over het algemeen is toegenomen. Dit is dankzij bilateraal overleg. De rol van de justitieassistent en de wederzijdse verwachtingen m.b.t. de maatschappelijke enquête of het opleggen van voorwaarden zijn neergeschreven in een draaiboek voor probatie.

Kristel Beyens: *Is de geloofwaardigheid van de justitieassistent bij de magistratuur gestegen?*

Kris Thys en Guido Vermeiren: Ja.

Kristel Beyens: *Waarom is dat te wijten?*

Kris Thys en Guido Vermeiren: Door meer overleg. De aangepaste werking beantwoordt meer aan de verwachtingen. De geloofwaardigheid verhoogt, althans binnen de Antwerpse rechtbank.

c. *Uitbreiding en net widening*

Wilfried Meyvis: Het korps van justitieassistenten is enorm toegenomen. Er zijn nu 800 justitieassistenten tegenover 150 à 200, tien jaar geleden. Dat speelt ook mee bij de positieve evolutie.

Kris Thys: Er is een positieve evolutie, maar men mag nog niet stoppen. We zitten nog niet op het niveau waar we zouden moeten zijn.

Guido Vermeiren: In Antwerpen bijvoorbeeld is er een enorme achterstand bij bemiddeling in strafzaken en probatie, maar we krijgen geen extra personeel. Ook slachtofferonthaal zit nog altijd niet op het verwachte kader.

Freddy Pieters: Juist, maar je kunt met de directeur zoeken naar oplossingen. Zoals in geval van tijdelijke onderbezetting de informatie beperken tot die aspecten waar zich wijzigingen hebben voorgedaan en het verslag opstellen in telegramstijl.

Leo Van Garsse: Het klopt dat er te weinig justitieassistenten zijn. Maar we moeten ook opletten voor het probleem van *net widening*: hoe meer mensen je er op zet, hoe meer cliënten je aantrekt.

Erika Fieuws: Maar er is ook meer politie, er zijn meer magistraten, en deze zorgen voor toenemende input. Tegelijk is er weinig vraag naar maatschappelijke enquêtes/beknopte voorlichtingsverslagen. Sinds de wetswijziging van 2000 kan alleen nog de rechter een maatschappelijke enquête vragen d.m.v. een tussenvonnis en niet langer de procureur des Konings. Hierdoor krijgen we vaak de kans niet om advies te verlenen. Enquêtes zorgen voor vertraging, terwijl er druk is om sneller recht te spreken. Bovendien stijgt de vraag van de burger naar tussenkomsten van het gerechtelijk apparaat. Dat is een paradox: burgers klagen steeds meer over justitie, maar doen er steeds meer een beroep op.

Leo Van Garsse: Het is een structurele opdracht voor de justitiehuizen om de problematiek van de maatschappelijke enquêtes bijvoorbeeld aan te klagen. Daar moet overleg over georganiseerd worden, want het is een probleem dat op een meer collectief overlegniveau dient opgelost te worden.

Het probleem van *net widening* wordt groter wanneer de justitieassistent de opdracht claimt in plaats van de eigen inbreng principieel subsidiair te zien ten aanzien van wat vanbuiten uit kan worden aangereikt. Er is, ook op dat gebied, een dringende nood aan structureel werken.

Wilfried Meyvis: Rekening houdend met de *caseload* van de justitieassistent moeten we ons afvragen of de probanten ook allemaal begeleiding nodig hebben, of dat hier soberder mee kan omgegaan worden. Hebben justitieassistenten een platform waar ze met hun vragen/bemerkingen terecht kunnen? En durven ze dat?

Erika Fieuws: In de probatiewet zitten corrigerende mechanismen. Art. 12 voorziet de mogelijkheid voor justitieassistenten om een opschorting van de begeleiding te vragen aan de probatiecommissie als er niet echt nog begeleidingsdoelen zijn en de probant maatschappelijk geïntegreerd is. De justitieassistent denkt na over het feit of de bege-

leiding nog zin heeft en of de maatschappelijke kost nog verantwoord is. Er is een opschortingsbeleid uitgewerkt samen met de probatiecommissie.

Guido Vermeiren: Ja, maar ook in een vroeger stadium moet er nagedacht worden of een bepaalde maatregel wel geschikt is. Bijvoorbeeld in verkeerszaken, waar er te snel gereden wordt moet men zich vooraf afvragen of een begeleiding van drie jaar wel nodig is. Dat is een kwestie van sensibilisering. Men moet zich dus afvragen welke maatregel het nuttigst is of het meest rendabel in de hele keten.

Daphné Plessers: Op individueel niveau heeft de justitieassistent een belangrijke voorlichtingsfunctie (beknopt voorlichtingsrapport, maatschappelijke enquête), omdat hij in een individueel dossier een aangepaste maatregel kan suggereren. Op lokaal niveau is het de taak van de coördinator alternatieve maatregel om met de diverse actoren informatievergaderingen te beleggen, sensibiliseringsacties op te zetten, etc., met inderdaad het oog op een correcte toepassing van het ruime gamma aan alternatieve straffen. Met de juiste maatregel voor de juiste persoon zijn alle partijen op termijn het meest gebaat.

d. Alternatieven en subsidiariteit

Kristel Beyens: *Een en ander veronderstelt dat de magistratuur zich wil laten voorlichten. We stellen vast dat het aantal maatschappelijke enquêtes daalt, terwijl de toepassing van de alternatieven stijgt. Welke rol kan het justitiehuis spelen in de voorbereiding van de strafvorming? En hoe staat de magistratuur daar tegenover?*

Guido Vermeiren: Waarom er meer gebruik gemaakt wordt van alternatieven? De maatschappij eist niet zozeer strenge straffen, zoals blijkt uit de justitiebarometer. Vrij veel mensen hebben vertrouwen in alternatieve straffen. Ook bij de magistratuur is er meer aandacht voor alternatieve straffen, zeker ter vervanging van de korte gevangenisstraffen, die toch niet uitgevoerd worden. Bovendien is men ervan overtuigd dat alternatieve straffen toch vaak een meerwaarde kunnen bieden. De werkstraf wordt bijvoorbeeld nu veel gevorderd. Veel mensen zullen er iets uit leren, zoals werken in ondergeschikt verband, leren op tijd zijn, etc., zonder de negatieve gevolgen van een gevangenisstraf erbij te moeten nemen. Op het parket in Antwerpen werd een substituuat aangeduid om het volledige pakket van alternatieve maatregelen, contacten met het justitiehuis en met de hulpverlening op te volgen en daaromtrent binnen het parket een beleid uit te werken. Dit leidt ook tot een verhoogde en correctere toepassing van de alternatieve maatregelen.

Wilfried Meyvis: Justitieassistenten hebben volgens mij ook een taak om bij te dragen tot de strafrechtsvorming. Voeren zij louter uit of kunnen zij ook een aanbod doen? Welke rol spelen zij inzake de rechtsgelijke kans van elke verdachte op de toepassing van een alternatief? Mogen zij pro-actief optreden of moeten ze wachten tot de magistraat hen een rol toebedeelt? Ik verwijs hierbij naar de cijfers waaruit blijkt dat er zeer weinig gebruik wordt gemaakt van de voorlichtingsrapporten. In heel de positionering van de justitiehuisen is die pro-actieve rol in de strafrechtspiegeling slecht uitgewerkt. Wat is de rol van de justitieassistenten en de justitiehuisen hierin?

Guido Vermeiren: De rol van de justitieassistenten ligt voornamelijk in hun sensibiliserende taak, zowel via overleg als via de informatie die gegeven wordt in maatschappelijke verslagen.

Wilfried Meyvis: Hoe kan je het organiseren dat het parket aan elke verdachte ongeveer een gelijke kans geeft voor alternatieven?

Guido Vermeiren: Daar zijn we nog lang niet. De justitieassistenten bemiddeling in strafzaken komen elke week op de kabinetten van de magistraten met als gevolg dat de magistraten sneller zullen overwegen om een dossier aan strafbemiddeling over te maken. Het direct contact is belangrijk, maar er is zeker geen lineair aanbod.

Chris Naegels: Er hangt ook veel af van de alertheid van de justitieassistenten. Ik heb het gevoel dat we initiatief kunnen tonen in onze contacten met cliënten. Als uit de tussenkomst van slachtofferonthaal blijkt dat het slachtoffer vragen heeft die in de context passen van herstelgericht werken zullen we niet aarzelen om de vraag tot bemiddeling in strafzaken of herstelbemiddeling voor te leggen aan de magistraat. Toch is dit niet evident omdat het m.i. aanleiding geeft tot rechtsongelijkheid. Voor zover de bemiddeling start na de tussenkomst van de justitieassistent slachtofferonthaal heeft dat slachtoffer, dat door (toevallige) omstandigheden met slachtofferonthaal in contact komt, meer kansen dan de anderen.

Leo Van Garsse: Mensen betrokken bij justitie zouden nog méér moeten aangespoord worden om alternatieven op te sporen, om hiervoor actief vragende partij te zijn (actieve subsidiariteit).

Roland Martein: Naast de juridische wereld moet je ook oog hebben voor de sociale wereld. Hoe komt het dat bepaalde doelgroepen zo vaak in contact komen met justitie? Je moet bovendien ook oog hebben voor preventie. Maar de voorzieningen/omkadering hiervoor ontbreken. Hoe kan fundamenteel ingegrepen worden op fouten die criminaliteit genereren? Dat moet een fundamenteel onderdeel van het overleg zijn.

Leo Van Garsse: De huidige positionering van het justitiehuis is op dat gebied ongelukkig. De diensten van de Gemeenschappen hebben zich in dit federale regelgevend kader van meet af aan wat miskend gevoeld.

e. Locatie van het justitiehuis

Kristel Beyens: *De visie op de rol en taakinvulling van de justitieassistent is niet los te zien van de visie op de identiteit van het justitiehuis. Hoe staat u tegenover de keuze om het justitiehuis apart te lokaliseren van het gerechtsgebouw?*

Kris Thys: De justitieassistenten die in het justitiehuis zitten, zitten ver in de stad. We kennen hen niet zo goed. Dit vormt ook geestelijk een afstand. Ik vind het daarom juist goed dat de mensen van slachtofferonthaal op de parketten zitten. Die mensen kennen we het best.

Freddy Pieters: Wij worden nochtans zeer veel gebeld door justitieassistenten. Ik vind dat goed. De lijfelijke aanwezigheid is geen doorslaggevend element om goed samen te

werken. Er zijn daar klare afspraken rond gemaakt: bijvoorbeeld dat de inhoud van elk telefoongesprek nadien schriftelijk in het verslag van de justitieassistent moet worden opgenomen. Er is ook een cultuur van systematisch feedback geven op de rapportage-verslagen.

Guido Vermeiren: De commissie V.I. is een aparte groep die een eigen visie ontwikkeld heeft. De rechtbank is daarentegen een grotere groep met een minder éénduidige visie. Ik meen toch dat een onmiddellijke aanwezigheid en een rechtstreeks contact belangrijk is en maakt dat alles vlotter gaat. Bij bemiddeling in strafzaken op het parket in Antwerpen wordt het belang van rechtstreeks contact met de magistraten zeer goed aangevoeld. Aanvankelijk hadden de mensen van strafbemiddeling alleen contact met de verbindingsmagistraat. Een tweetal jaren geleden werd beslist dat alle magistraten hun dossiers rechtstreeks met de justitieassistenten van strafbemiddeling konden bespreken. Thans kunnen wij vaststellen dat de wederzijdse verwachtingen beter op elkaar afgestemd zijn, dat er een betere dossierselectie is en dat strafbemiddeling een duidelijkere plaats gekregen heeft in het beleid van het parket.

Daphné Plessers: Vanuit het justitiehuis te Hasselt heb ik de ervaring dat de communicatie tussen justitieassistenten en magistratuur prima kan zijn, ondanks de afstand tussen het justitiepaleis en het justitiehuis. Als beiden het belang maar inzien van een goede communicatie en hierin de nodige tijd willen investeren.

Erika Fieuws: Deze discussie is eigenlijk een beetje zinloos, vind ik. De scheiding is er omwille van een plaatstekort. Het was geen principiële keuze.

Wilfried Meyvis: Jawel, het was wel een principiële keuze. Er zat ook een visie achter.

Freddy Pieters: Ik geloof evenmin in toeval, ook niet waarom de justitiehuisen apart gehuisvest zijn.

Daphné Plessers: Door de aparte locatie kunnen de justitiehuisen een eigen identiteit ontwikkelen, met een eigen visie. Zo kan samenwerking met de opdrachtgevers gebeuren vanuit een evenwaardige positie en is de Dienst Justitiehuisen niet louter uitvoerder.

Erika Fieuws: We zijn een eigen organisatie, dat maakt communicatie toch gemakkelijker. Er moet geen rolverwarring komen.

Chris Nagels: De nabijheid van de magistratuur is voor de justitieassistent op slachtofferonthaal een evidentie. Toch heb ik de indruk dat heel wat justitieassistenten terughoudend zijn ten aanzien van rechtstreekse contacten met de magistratuur en bewust afstand houden of soms schrik hebben van de magistraten. Ik vind dat een gemiste kans. Door justitiehuis en gerechtsgebouw te scheiden geef je een verward signaal aan de burger. We merken dat mensen heen en weer gestuurd worden tussen het justitiepaleis en het justitiehuis, dat is niet drempelverlagend.

NOTEN

* Respectievelijk docent en assistent aan de vakgroep criminologie van de Vrije Universiteit Brussel en directeur bij de Centrale Gevangenis te Leuven.

¹ Deze rondetafel kwam tot stand binnen de Deelredactie Strafvordering en justitiële hulpverlening. De initiatiefnemers zijn Kristel Beyens, Annemie Deckers, Sabine De Valck, Erika Fieuws, Eric Maes en Wilfried Meyvis.

² Wet van 7 mei 1999 (*B.S.* 29 juni 1999) tot wijziging van sommige bepalingen van het Strafwetboek, van het Wetboek van Strafvordering, van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, van de wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964.

³ Koninklijk besluit van 13 juni 1999 (*B.S.* 29 juni 1999) houdende organisatie van de Dienst Justitiehuisen van het Ministerie van Justitie

⁴ Zoals de coördinator alternatieve maatregelen en de regionaal directeur.

⁵ Zoals de commissies voor strafrechtstoepassing.

⁶ Zoals bijvoorbeeld de burgerrechtelijke opdrachten en de onthaalfunctie.

⁷ Op het moment van het rondtafelgesprek nam zij eveneens de functie waar van directeur justitiehuis Mechelen.

⁸ Door onverwachte omstandigheden werd Dhr. Pieters pas op het laatste moment gecontacteerd. Hierdoor kon hij slechts vanaf het tweede thema deelnemen aan de discussie. Hij had evenmin de tijd om zich grondig voor te bereiden op het gesprek.

⁹ Op het managementsteam van de Dienst Justitiehuisen dd.30.07.2004 werd beslist dat vanaf 01.11.2004 de penitentiaire enquêtes ook rechtstreeks aan de commissies V.I. gezonden worden (nvdr).